

de Bibliotheek
op school

Lezen
STICHTING LEZEN

LEESBEVORDERING EN BELEID

Meer lezen, beter in taal - vmbo

Effecten van lezen op taalontwikkeling

APRIL 2021

Inhoud

Inleiding	3
1 Taal en het vmbo	7
2 Effecten van lezen	11
3 Leesmotivatie stimuleren	19
4 De mediatheek en Bibliotheek werken samen	27
5 Taalbeleid en de doorgaande lijn	31
6 Hoe nu verder?	35
Handige sites	37
Toelichting BoekStart en de Bibliotheek <i>op school</i>	38
Bronnen	39

Inleiding

Een van de meest onderschatte effectieve maatregelen die scholen kunnen treffen is een structureel beleid rond vrij lezen en vrijetijdslezen. Talloze wetenschappelijke studies tonen aan dat lezen een sterke bijdrage kan leveren aan de taalontwikkeling van leerlingen.

Bibliotheken, mediatheken en vmbo-scholen

Voor vmbo-scholen is de taalontwikkeling van leerlingen veelal een bron van zorg. Veel vmbo-leerlingen komen de school binnen met een beheersing van de Nederlandse taal die onder het gemiddelde ligt en die een belemmering kan vormen voor succesvolle deelname aan het onderwijs. De achterstanden zijn hardnekkig en scholen slagen er vaak niet in om effectieve maatregelen te treffen om het tij te keren.

Lezen kan een sterke bijdrage leveren aan de taalontwikkeling van leerlingen, zowel van goede lezers als van zwakke lezers. Het is verbazend om vast te stellen dat dit gegeven nauwelijks wordt opgepakt door scholen om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen. En dat terwijl lezen thuis – aangewakkerd via vrij lezen op school – grote opbrengsten kan opleveren voor de taalontwikkeling, zonder dat dit lestijd op school kost!

De ideale partner om een beleid voor vrij lezen en vrijetijdslezen vorm te geven is de mediatheek, in samenwerking met de openbare Bibliotheek. Hier bevindt zich de expertise om de leesmotivatie van leerlingen te stimuleren en om docenten te scholen in effectieve werkvormen en te informeren over het gebruik van boekencollecties en andere bronnen bij zaak- en beroepsvakken.

Een structureel beleid rond vrij lezen en vrijetijdslezen is een van de meest onderschatte maatregelen om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen.

De taalontwikkeling van de vmbo-leerling is dus een gemeenschappelijk belang van de school en de Bibliotheek. De school wil de taalontwikkeling van de leerling bevorderen, de Bibliotheek wil van de leerling een enthousiaste lezer maken. In deze brochure laten we zien dat deze twee doelen samenvallen binnen het onderwerp lezen: vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis.

De meerwaarde in beeld

Als de school en Bibliotheek doelgericht samenwerken, gaan de leerresultaten van de leerlingen omhoog. Want wat blijkt: wie meer leest, scoort hoger op taaltoetsen. Zo eenvoudig is de meerwaarde van een intensieve samenwerking te onderbouwen. Deze doelgerichte samenwerking past in een structureel taalbeleid met aandacht voor de doorgaande leerlijn taal, waarmee alle leerlingen effectief ondersteund worden om het referentieniveau 2F voor het vmbo te halen. Dat is een van de kerntaken van de school.

De Bibliotheek helpt de school om haar kerntaak beter uit te voeren. Deze brochure biedt daar argumenten voor op basis van internationaal en Nederlands onderzoek dat onweerlegbaar laat zien dat leerlingen die meer lezen betere resultaten halen op school.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 schetst de situatie rond taal in het vmbo: het taalniveau van de leerlingen, het belang van tekstbegrip en woordenschat en de noodzaak om achterstanden aan te pakken via een structureel taalbeleid. Het dilemma van het vmbo komt hier al direct aan de orde: leerlingen zouden meer moeten lezen, maar dat is nu juist waar velen niet goed in zijn en wat zij niet graag doen.

In hoofdstuk 2 vatten we de belangrijkste resultaten uit onderzoek naar de effecten van lezen op de taalontwikkeling samen. Bronnen die wij hierbij gebruiken zijn o.a. het werk van Suzanne Mol en Adriana Bus (2011, 2010) en het internationale PISA-onderzoek naar de leesprestaties en leesmotivatie van 15-jarigen in de OESO-landen (Gubbels, 2019e.a., 2019). Ook gaan we in op de vraag wat 'goed lezen'

inhoudt en wat de effecten zijn van het lezen van digitale teksten.

Hoofdstuk 3 gaat kort in op het belang van leesplezier en beschrijft wat scholen en docenten kunnen doen om het leesplezier van vmbo-leerlingen te bevorderen en de leesmotivatie te stimuleren. We verwijzen hierbij naar een meta-analyse van Roel van Steensel e.a. (2018) en inzichten uit motivatieonderzoek (o.a. Deci e.a. 2000; De Naeghel e.a., 2014).

In hoofdstuk 4 beschrijven we het effect van de schoolmediatheek op de leerresultaten van leerlingen. Hier verwijzen we naar Amerikaans onderzoek van Keith Lance, Nederlands onderzoek van onderzoeksbureau Oberon (Kieft e.a., 2012) en gegevens uit de Monitor de Bibliotheek op school.

Hoofdstuk 5 geeft een beknopte schets van het taalbeleid dat vmbo-scholen zouden moeten voeren om met maximaal effect te werken aan de leerprestaties op het gebied van taal. We beargumenteren dat dit taalbeleid sterk gericht zou moeten zijn op het stimuleren van vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis.

Hoofdstuk 6 vat de argumentatie van de hele brochure in enkele punten samen en geeft aan hoe vmbo-scholen en mediatheken/bibliotheken hun samenwerking intensief en opbrengstgericht kunnen inzetten ten behoeve van de taalprestaties van de leerlingen.

**Taalbeleid levert
meer op als het veel
aandacht besteedt
aan leesbevordering.**

1

Taal en het vmbo

Taalvaardigheid is op het vmbo, net als bij andere onderwijssoorten, een belangrijke voorwaarde om de opleiding met succes te kunnen afronden en door te kunnen stromen. Succes betekent perspectief op een hogere vervolgopleiding en daarmee uiteindelijk een betere positie op de arbeidsmarkt.

Ongeveer de helft van de Nederlandse basisschoolleerlingen gaat na groep 8 naar het vmbo. Een grote groep van deze leerlingen heeft een beperkte beheersing van de Nederlandse taal. Dit geldt vooral voor de leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen. Dit zijn de leerlingen die op de basisschool overwegend D- en E-scores (of IV- en V-scores) haalden op de Cito-toetsen voor taal (de twee laagste categorieën).

Taalvaardigheid is op het vmbo, net als bij andere onderwijssoorten, een belangrijke voorwaarde om de opleiding met succes te kunnen afronden en door te kunnen stromen. Hogere vervolgoopleidingen stellen ook hogere eisen aan de taalvaardigheid. Er staat dus veel op het spel voor vmbo-leerlingen. Voor velen van hen is de taal een struikelblok, maar tegelijkertijd een voorwaarde om hoger op te komen.

Tekstbegrip

De grootste taaluitdaging voor vmbo'ers is het goed kunnen lezen van teksten. Wie teksten goed begrijpt, is beter in staat om het onderwijs te volgen, om opdrachten te maken, om instructies goed uit te voeren en om ook buiten school goed om te gaan met geschreven taal. Veel vmbo-leerlingen vinden het lezen van teksten lastig. Uit internationaal PISA-onderzoek blijkt dat bijna een kwart (24 procent) van de 15-jarige leerlingen in Nederland leest onder het niveau dat vereist is om goed te functioneren in het onderwijs en in de maatschappij. Leerlingen van vwo en havo scoren hoger dan het OESO-gemiddelde; leerlingen van vmbo en praktijkonderwijs scoren onder het OESO-gemiddelde (Gubbels e.a., 2019). Dat betekent dat het voor veel vmbo-leerlingen, met name leerlingen op basis- en kaderniveau en leerlingen in het praktijkonderwijs, moeilijk is om schoolteksten te begrijpen en dat zij op langere termijn het risico lopen laaggeletterd te worden.

Woordenschat

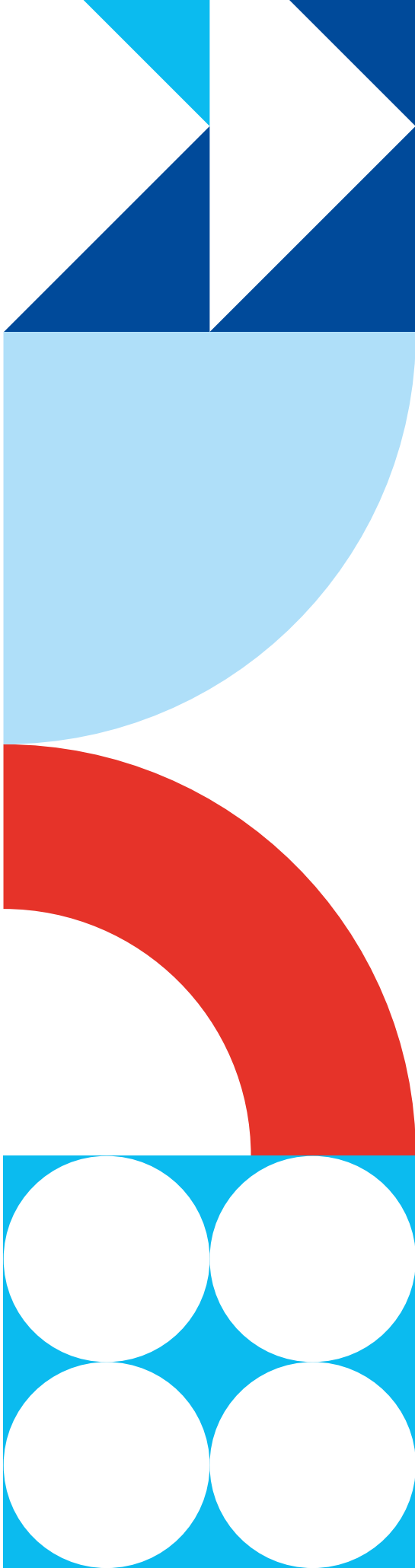
Woorden kennen is een voorwaarde om teksten te kunnen begrijpen. Om goed met teksten uit de voeten te kunnen in het voortgezet onderwijs, moeten leerlingen ongeveer 17.000 Nederlandse woorden kennen. Veel vmbo-leerlingen zitten ver onder dit niveau. Toch moet je minstens 95 procent van de woorden van een tekst kennen om die tekst echt goed te begrijpen (Schmitt e.a., 2011)! Om leerlingen te helpen om met onbekende woorden om te gaan, hebben sommige methoden woordenlijsten en voeren scholen soms speciale woordenschatprojecten uit. De opbrengst hiervan is echter niet toereikend om de achterstand in te halen, omdat het aantal woorden dat wordt aangeleerd beperkt is en omdat de nieuw verworven woorden meestal niet systematisch worden onderhouden.

Een stap vooruit

Om vmbo-leerlingen te helpen een stap vooruit te maken is een doelgericht taalbeleid nodig waarin aandacht is voor leesvaardigheid en leesmotivatie. Het verbeteren van de leesvaardigheid vraagt om didactische en organisatorische maatregelen gericht op zaken als kennis-

Tekstbegrip en woordenschat zijn van vitaal belang voor schoolsucces. Dit zijn precies de onderdelen van taal waarop veel vmbo-leerlingen laag scoren. Een structureel taalbeleid kan hier verandering in aanbrengen.

verwerving, woordenschatuitbreiding, inzicht in tekststructuren, verwerving van leesstrategieën, diversiteit in verwerkingsvormen, differentiatie en evaluatie (Houtveen e.a., 2019). Deze maatregelen hebben niet alleen betrekking op het vak Nederlands, maar ook op de andere talen en de zaak- en beroepsvakken en de taalondersteuning buiten het reguliere lesprogramma. Het verbeteren van de leesmotivatie vraagt om maatregelen die leerlingen stimuleren om teksten met meer betrokkenheid te lezen, om langdurig en geconcentreerd langere teksten te lezen ('diep lezen') en om ook in de vrije tijd met plezier een boek te pakken. Dat van lezen in de vrije tijd veel verwacht mag worden voor de taalontwikkeling van leerlingen, wordt duidelijk in het volgende hoofdstuk.

2

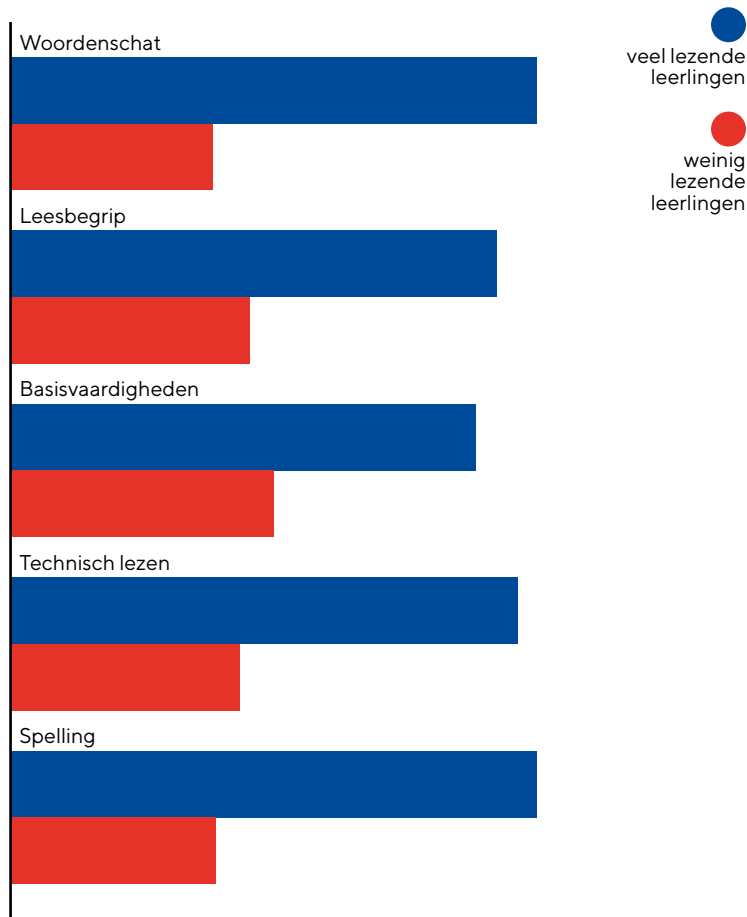
Effecten van lezen

Welk wetenschappelijk bewijs bestaat er voor de positieve effecten van vrij lezen en vrijetijdslezen op de taalontwikkeling? We kijken naar inzichten uit Nederlands en buitenlands onderzoek. Ook gaan we in op de vraag wat 'goed lezen' inhoudt en wat de effecten zijn van het lezen van digitale teksten.

In zijn roman *Wees onzichtbaar* beschrijft Murat Isik hoe Metin Mutlu, een uit Turkije afkomstig kind dat worstelt met de Nederlandse taal, voor het eerst met zijn moeder naar de Bibliotheek gaat om boeken te lenen: "Al snel las ik vier boeken en een strip per week en had ik geen taalachterstand meer". Dit is niet zomaar een anekdote in een roman, maar een gebeurtenis die zich werkelijk heeft afgespeeld in het leven van Isik, zoals hij vertelt in een interview in *Het Parool*: "[Ik] liep als zesjarige achter met lezen, maar doordat ik elke week de bieb bezocht en vier boeken per week las, verbeterde niet alleen mijn leesvaardigheid, maar ook mijn taalniveau enorm in korte tijd. Van achterloper werd ik binnen een paar maanden de beste voorlezer van de klas" (Ockhuysen, 2019). Wat Metin en Isik vertellen over de effecten van lezen in de vrije tijd wordt ondersteund door wetenschappelijk onderzoek.

Een van de belangrijkste studies naar de effecten van lezen op de taalontwikkeling is uitgevoerd door de Nederlandse onderzoekers Suzanne Mol en Adriana Bus. Zij wilden weten welke effecten vrij lezen op de lange termijn heeft op de taalontwikkeling. Om dit te achterhalen verzamelden zij 85 internationale studies naar voorlezen, vrijetijdslezen en taalontwikkeling. Deze studies hebben betrekking op totaal 6.636 kinderen en jongeren van verschillende leeftijden. Door deze studies naast elkaar te leggen konden de onderzoekers een beeld samenstellen van de bijdrage van voorlezen en vrijetijdslezen aan de taalontwikkeling over de gehele periode van voorschool tot hoger onderwijs.

Grafiek 1 Percentages leerlingen met tenminste gemiddelde vorderingen in taal- en leesvaardigheid voor veel versus weinig lezende leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs

Bron: Mol & Bus (2011)

Mol en Bus concluderen dat kinderen en jongeren die veel lezen in hun vrije tijd hoger scoren dan niet-lezende leerlingen op toetsen voor woordenschat, leesbegrip, basisvaardigheden van lezen, technisch lezen en spelling. Dit effect is duidelijk zichtbaar op alle leeftijden. Voor woordenschat en technisch lezen geldt dat het effect van vrijetijdslezen zelfs steeds groter wordt naarmate de leerlingen ouder worden.

Grafiek 1 toont de verschillen in taalprestaties tussen leerlingen (basisschool en voortgezet onderwijs) die veel lezen in hun vrije tijd en leerlingen die weinig lezen in hun vrije tijd. De gegevens hebben betrekking op leerlingen van zeven tot achttien jaar. Kijken we naar het onderdeel woordenschat, dan zien we dat van de leerlingen die veel lezen in hun vrije tijd 70 procent gemiddeld of bovengemiddeld scoort op woordenschat; van de leerlingen die weinig lezen in hun vrije tijd is dat slechts 30 procent.

Ook zwakke lezers profiteren

Er is dus veel winst te boeken via het lezen in de vrije tijd. Maar geldt dit wel voor iedereen? Zijn het niet juist de goede lezers die steeds beter gaan lezen? Dat zou betekenen dat leerlingen op het vmbo minder profijt zouden hebben van vrijetijdslezen, omdat zij vaker tot de groep van zwakkere lezers behoren. Om deze kwestie op te helderen hebben Mol en Bus de resultaten van studies naar goede en minder goede lezers met elkaar vergeleken. Ze concluderen dat de effecten van vrijetijdslezen zich voordoen ongeacht het leesniveau van de leerlingen. Sterker nog, op het gebied van basisvaardigheden voor lezen gaan zwakke lezers zelfs meer vooruit dan de vaardige lezers (zie grafiek 2). De onderzoekers stellen: 'voor zwakke lezers lijkt het vrijetijdslezen essentiëler voor het uitbreiden van hun basisvaardigheden dan voor vaardige lezers.' Dat is ook goed te begrijpen: er valt voor zwakke lezers meer winst te behalen en door veel te lezen krijgen ze extra oefening in de basisvaardigheden. 'Zonder extra leeservaringen gaat deze groep kinderen steeds verder achterlopen', stellen de onderzoekers.

Vrijtijdslezen en vrij lezen

Een belangrijk punt bij het onderzoek van Mol en Bus is dat de verbanden tussen lezen en taalontwikkeling betrekking hebben op het vrijtijdslezen en niet op het vrij lezen op school. Lezen in de vrije tijd vindt in de regel geheel vrijwillig plaats. We spreken dan van 'autonome' motivatie (Vansteenkiste e.a., 2007). Het is denkbaar dat de winst voor de taalontwikkeling met die motivatie samenhangt en dat 'meer lezen' op school niet per se voldoende zal zijn om 'beter in taal' te worden, omdat het vrij lezen op school, ondanks de benaming, daar een verplicht karakter heeft. Er zijn aanwijzingen uit onderzoek in het basisonderwijs dat vrij lezen op school vooral de gemotiveerde lezers ten goede komt (van der Sande e.a., 2019). Dat pleit ervoor om de doelen van vrij lezen niet alleen te richten op het maken van 'leeskilometers', maar ook op de ontwikkeling van de autonome leesmotivatie.

Woordenschat

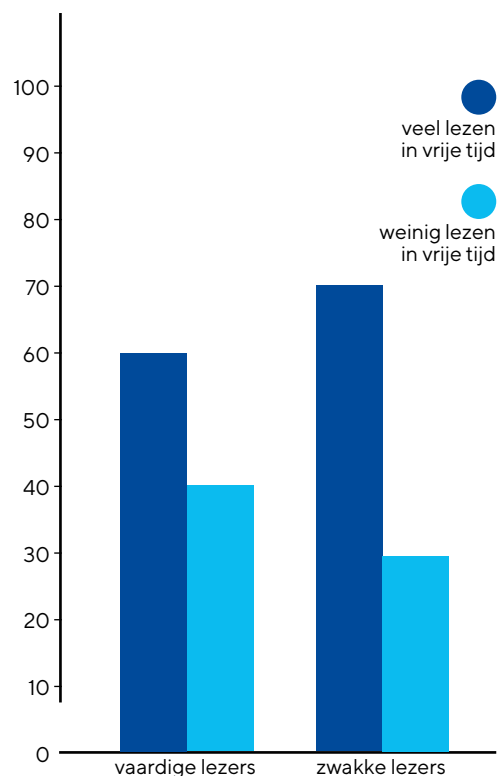
Om goed met teksten te kunnen werken in het voortgezet onderwijs moeten leerlingen ongeveer 17.000 woorden kennen in de brugklas.

De woordenschatomvang van de gemiddelde vmbo-leerling ligt daar ruim onder, met grote verschillen tussen leerlingen. Deze verschillen kunnen onder andere verband houden met de talige achtergrond van de leerlingen. Zo komen Turkse en Marokkaanse leerlingen op het vmbo met een woordenschat van gemiddeld 10.000 woorden, beduidend lager dan de woordenschat van de gemiddelde autochtone vmbo-leerling. Er zijn ook verschillen naar schooltype. Leerlingen die vmbo-t volgen scoren aanzienlijk hoger op leestoetsen dan leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerwegen. Omdat woordenschat sterk bepalend is voor leesbegrip, ligt de conclusie voor de hand dat vmbo-t-leerlingen een grotere woordenschat hebben dan leerlingen in de lagere opleidingstypen.

Leerlingen die in hun vrije tijd veel lezen scoren beter op taaltoetsen dan andere leerlingen. De relatie tussen vrijtijdslezen en taal- en leesvaardigheid blijft aanwezig tot in de volwassenheid.

Mol & Bus, 2011

Grafiek 2 Zwakke lezers die veel lezen in de vrije tijd gaan meer vooruit in basisvaardigheden dan vaardige lezers

Bron: Mol & Bus (2011)

Om de woordenschat van leerlingen maximaal te laten groeien is een combinatie nodig van gerichte woordenschat-instructie en vrij lezen.

Er is dus een grote bandbreedte aan woordenschat in het vmbo. Wat al deze leerlingen gemeen hebben, is dat ze met een grotere woordenschat veel beter in staat zouden zijn om het onderwijs goed te volgen en om teksten in schoolboeken goed te begrijpen.

Er is dus alle reden om stevig in te zetten op het vergroten van de woordenschat van vmbo-leerlingen. Sommige scholen pakken dit aan via *intentionele woordenschatstimulering* (woordenschatinstructie), waarbij geselecteerde woorden uit zaakvaklessen systematisch onderwezen worden. Dit is absoluut nodig, maar het is niet voldoende. Om op deze wijze de woordenschat in een jaar met bijvoorbeeld 2.000 woorden te laten groeien, moeten iedere schooldag 10 nieuwe woorden systematisch aangeleerd worden en moet de beheersing van die woorden vervolgens goed onderhouden worden. Het is maar de vraag of dat een haalbare kaart is. In het basisonderwijs, waar intentionele woordenschatstimulering veel voorkomt, wordt vaak een standaard van 5 woorden per dag gehanteerd. Niet alle woorden die zo worden aangeboden zijn echter onbekend voor alle leerlingen en niet alle woorden worden ook op langere termijn onthouden. In de praktijk zegt men daarom vaak dat 750 tot 1.000 woorden per jaar een maximale opbrengst is voor gerichte woordenschatinstructie. Dat is niet voldoende om een achterstand van vaak meer dan 5.000 woorden te overbruggen.

Om te zorgen dat de woordenschat sneller groeit, is lezen in de vrije tijd de beste aanvullende aanpak. Vrij lezen is een vorm van *incidentele woordenschatstimulering* – terloops nieuwe woorden leren terwijl je leest over een interessant onderwerp. We zien in het al eerder aangehaalde onderzoek van Mol en Bus en in het onderzoek *Free Voluntary Reading* (2011) van Stephen Krashen dat lezen inderdaad een grote bijdrage levert aan de groei van de woordenschat. Maar wat is die bijdrage precies? En maakt het ook uit wát je leest, of is het inderdaad waar wat je vaak hoort zeggen: ‘Als ze maar lezen, het maakt niet uit wat’.

Tabel 1
Leesduur en -volume

Aantal minuten lezen per dag	Aantal gelezen woorden per jaar
65,0	4.358.000
21,1	1.823.000
14,2	1.146.000
9,6	622.000
6,5	432.000
4,6	282.000
3,2	200.000
1,3	106.000
0,7	21.000
0,1	8.000
0,0	0

Bron: Cunningham & Stanovich (1998)

Amerikaanse onderzoekers schatten dat leerlingen die een kwartier per dag lezen, hun woordenschat kunnen uitbreiden met 1.000 woorden per jaar.

Het is extra goed voor de taalontwikkeling om gevarieerd te lezen en om boeken te lezen die net iets boven het niveau van de lezer liggen.

Denise Kortlever en Jeroen Lemmens, 2012

Laten we eerst eens kijken naar de vraag wat lezen oplevert voor de woordenschat. Om die vraag te beantwoorden kijken we eerst naar het verband tussen leesduur en aantal gelezen woorden. Tabel 1 laat zien dat als leerlingen vijf minuten per dag lezen, zij jaarlijks al bijna 300.000 woorden meer lezen dan een leerling die helemaal niet leest. En een leerling die iedere dag een uur leest zit ruim boven de vier miljoen woorden per jaar! De volgende vraag is wat het verband is tussen het aantal gelezen woorden en het aantal nieuwe woorden dat je zo kunt verwerven. Amerikaanse wetenschappers die onderzoek hebben gedaan naar deze vraag schatten dat leerlingen die ongeveer een kwartier per dag lezen (1 miljoen woorden per jaar) hun woordenschat kunnen uitbreiden met 1.000 nieuwe woorden (Anderson e.a., 1988; Nagy e.a., 1987). Nederlandse onderzoekers die verschillende internationale studies naar dit onderwerp hebben geanalyseerd, stellen bovendien dat de kans dat leerlingen via lezen nieuwe woorden leren toeneemt naarmate kinderen ouder worden (Glopper e.a., 2000). Nu nog die andere vraag: maakt het ook uit wat

leerlingen lezen of is het voldoende dat ze überhaupt lezen? Het antwoord op die vraag is eenduidig: het maakt wel degelijk uit wat ze lezen. Dat is ook gemakkelijk te bedenken. Van een te makkelijke tekst valt weinig te leren, van een te moeilijke tekst eveneens. En als je iedere dag leest, maar je leest niets anders dan een voetbalblad, dan leer je heel wat voetbaltermen, maar na verloop van tijd komt daar niets meer bij, de groei komt tot stilstand en de woorden die je hebt geleerd zijn voor het leren op school niet erg relevant.

Dat het uitmaakt wat je leest, wordt door onderzoek bevestigd. De Nederlandse onderzoekers Kortlever en Lemmens bestudeerden het verband tussen leesgedrag en Cito-scores aan het einde van de basisschool. Zij stellen niet alleen vast dat kinderen die veel lezen in de vrije tijd hogere Cito-scores halen voor taal en rekenen dan andere kinderen, maar ook dat kinderen die boeken lezen die bedoeld zijn voor kinderen die een jaar verder zijn nog hogere scores halen. Boeken van een niveau dat net iets hoger ligt, zijn dus extra goed voor de taalontwikkeling.

Bovendien is het goed om verschillende soorten materiaal te lezen: boeken (fictie en non-fictie), strips, kranten, tijdschriften. Uit PISA-onderzoek blijkt dat jongeren van 15 jaar die gevarieerd lezen hoger scoren op taal dan jongeren die dat niet doen.

Laagfrequente woorden

Kennis van de basiswoordenschat (de 6.000 meest voorkomende woorden in de Nederlandse taal) is noodzakelijk om eenvoudige teksten te kunnen lezen. Deze basiswoordenschat van 'hoogfrequente woorden' wordt verworven in de loop van de basisschool. Na de basiswoordenschat komt het erop aan dat leerlingen ook woorden die minder vaak voorkomen ('laagfrequente woorden') toevoegen aan hun woordenschat, zodat zij ook de minder eenvoudige teksten kunnen lezen waarmee zij in de loop van hun schoolloopbaan te maken krijgen. Dat kunnen algemene woorden zijn ('verlaten', 'de gebeurtenis'), vaktaalwoorden ('onderdompelen', 'contant', 'de evenaar') of schooltaalwoorden ('constateren', 'naarmate', 'de functie').

Schooltaalwoorden worden overigens niet exclusief op school gebruikt. Het zijn de meer formele woorden die je veel tegenkomt in schriftelijke taal, ook in de krant en in instructie-teksten.

Wat zijn goede bronnen om laagfrequente woorden tegen te komen? Om te beginnen natuurlijk de vaktaaltteksten die de leerlingen op school krijgen, maar er zijn ook andere goede bronnen, die bij het vrij lezen gebruikt kunnen worden. Tabel 2 laat zien dat bijvoorbeeld kranten en tijdschriften uitstekende bronnen zijn voor laagfrequente woorden. Een bijkomend voordeel van deze media is dat ze actuele informatie bevatten, die weer goed is voor het uitbreiden van de kennis van de wereld – een belangrijke voorspeller van goede prestaties bij begrijpend lezen. Ook strips en jeugdboeken zijn goede bronnen voor laagfrequente woorden. Interessant is om te zien dat zelfs in gesprekken tussen hoogopgeleiden weinig laagfrequente woorden worden gebruikt. Leerlingen hebben dus meer kans om hun woordenschat uit te breiden door te lezen dan door te luisteren.

Goed lezen

Om profijt te hebben van lezen, moet leerlingen goed lezen. Maar wat is dat eigenlijk, goed lezen? Correct lezen? Lezen met begrip? Belevend lezen? Lezen op referentieniveau 2F? Men zou kunnen stellen dat een goed leesniveau het niveau is dat ten minste deelname aan het betreffende onderwijsniveau mogelijk maakt. We hebben al gezien dat een aanzienlijk deel van de leerlingen op het vmbo onvoldoende taalvaardig is om goed met schoolteksten uit de voeten te kunnen. Uit het eerder genoemde PISA-onderzoek blijkt dat vmbo-leerlingen als groep onder het OESO-gemiddelde scoren en dat veel leerlingen aan de kader- en basisberoepsopleidingen feitelijk laaggeletterd zijn (Gubbels e.a., 2019). Er is, mede naar aanleiding van het PISA-onderzoek, veel geschreven in de media over de dalende leesvaardigheid van Nederlandse kinderen en jongeren. Ook zijn er adviesrapporten verschenen die wijzen op het belang van goed leesonderwijs en aandacht voor leesmotivatie. De Nederlands-Vlaamse Taalraad

Tabel 2 Laagfrequente woorden per 1.000

Geschreven teksten

Abstracts van wetenschappelijke artikelen	128.0
Kranten	68.3
Populaire tijdschriften	65.7
Boeken voor volwassenen	52.7
Strips	53.5
Jeugdboeken	30.9
Prentenboeken	16.3

Televisie

Populaire shows voor volwassenen	22.7
Populaire shows voor kinderen	20.2
Tekenfilms	30.8
Sesamstraat	2.0

Gesprekken met volwassenen

Getuigenverklaringen	28.4
Hooggeschoolden tegen vrienden en echtgenoten	17.3

Bron: Cunningham & Stanovich (1998)

voor Begrijpend Lezen kwam met een advies gericht op 'beter leesbegrip en meer leesmotivatie' (Peirera & Nicolaas, 2019) en de Raad voor Cultuur ging in het advies *De daad bij het woord* in op het culturele en economische belang van leesvaardigheid. In het gezamenlijke advies *LEES!*, van De Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad (2019), wordt gepleit voor een 'leesoffensief' om de dalende trends in leesvaardigheid en leesmotivatie te keren.

Diep lezen

Goed lezen kan ook betrekking hebben op de manier van lezen, los van een specifiek leesniveau. In *LEES!* wordt met nadruk gewezen op het belang van 'diep lezen'. De auteurs omschrijven dit als 'voor een langere tijd geconcentreerd lezen, waarbij de samenhang en betekenis van een tekst worden ervaren'. Deze manier van lezen komt volgens de auteurs

steeds minder voor, maar is volgens hen wel nodig om van mensen goede en gemotiveerde lezers te maken: goed lezen is diep lezen. De Amerikaanse wetenschapper Maryanne Wolf verbindt diep lezen ook met de ontwikkeling van empathie, analytische en kritische vaardigheden en kennis. Diep lezen leidt dus tot opbrengsten voor de taalontwikkeling, de cognitieve ontwikkeling en de persoonsontwikkeling. Maar, waarschuwt Wolf, 'de ontwikkeling van diep lezen duurt jaren' (Wolf, 2018). Om aan diep lezen toe te komen moet aan twee voorwaarden zijn voldaan: het technisch lezen moet geen belemmering zijn en de lezer moet gemotiveerd zijn om zich te verdiepen in de tekst.

Diep lezen is lezen zonder haast en met aandacht. "Aandacht is het nieuwe goud. Aandacht bepaalt of je wel of niet gericht leert", zegt hoogleraar Margriet Sitskoorn in een interview met *Didactief* (Ros, 2019). Leerlingen zullen zich het diepe lezen niet altijd als vanzelf eigen maken. Docenten doen er daarom goed aan om dit uit te leggen en om te zorgen voor de juiste condities voor diep lezen in de klas. Christie Wessel-Powell en haar collega's geven hiervoor een aantal tips:

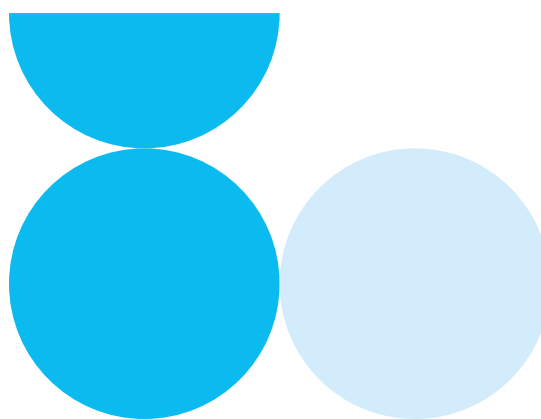
- Rooster diep lezen in op een goed moment in de ochtend en markeer het begin en de afsluiting op een betekenisvolle manier.
- Creëer in de klas een virtuele of fysieke plek, waar leerlingen de emoties die boeken oproepen kunnen delen.
- Zorg voor een ritueel en een plek die de leestijd duidelijk markeren als iets anders dan lestijd.
- Organiseer gesprekken en interacties rond boeken en lezen.
- Zorg dat er voldoende te kiezen valt en laat zien hoe je zelf keuzes maakt bij lezen.

Digitaal lezen

In een tijd waarin jongeren steeds meer doen met digitale media en steeds minder met boeken dringt zich de vraag op of het lezen van boeken gestimuleerd kan worden via die voor jongeren zo aantrekkelijke digitale media. Critici stellen dat bij het lezen van schermen de aandacht van de lezer te snel heen en weer

beweegt tussen koppen, tekstdelen, afbeeldingen en hyperlinks en dat de lezer snel wordt afgeleid door andere functies van het digitale medium, wat uiteindelijk resulteert in een vluchtig leesproces zonder de rijke opbrengsten van 'diep lezen'. Aan de andere kant heeft onderzoeker Niels Bakker van Stichting Lezen vastgesteld dat bij brugklassers die boeken op een tablet lezen de ontwikkeling van de leeservaring en de leesmotivatie niet verschilt ten opzichte van leeftijdgenoten die papieren boeken lezen (Bakker, 2019). En het lezen van e-readers kan helpen om het imago van lezen te versterken, zo stelde een Duitse onderzoeksgroep vast (Ehmig e.a., 2011). We moeten hierbij overigens ook aantekenen dat, hoezeer jongeren ook gewend zijn aan de omgang met digitale media, het lezen van digitale boeken niet gebruikelijk is onder middelbare scholieren: het merendeel (80 procent) leest uitsluitend of vooral papieren boeken (DUO, 2017).

Als we kijken naar de leereffecten van het lezen van digitale tekst versus tekst op papier, dan blijkt uit een review van 34 studies dat de leereffecten vergelijkbaar zijn zo lang het gaat om korte, eenvoudige teksten, maar dat langere en complexere teksten op papier beter begrepen worden (Singer & Alexander, 2017). Met name bij het beantwoorden van vragen naar meer gedetailleerde en genuanceerde informatie presteren de lezers van digitale teksten minder goed. Een Spaanse onderzoeksgroep kwam in een review van 54 studies tot soortgelijke conclusies en constateerde bovendien dat de voordelen van het lezen van papier sterker zijn bij informatieve teksten en bij een beperkte leestijd (Delgado e.a., 2018). Opvallend is dat zij ook ontdekten dat het leesbegrip bij het lezen van scherm in de periode 2000-2017 achteruit is gegaan ten opzichte van het begrip bij lezen op papier.

3

Lees- motivatie stimuleren

Hoe kun je vmbo-leerlingen motiveren om te lezen? Volgens de zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan hebben alle mensen dezelfde drie psychologische basisbehoefte om gemotiveerd actief te zijn: autonomie, competentie en relatie. Deze theorie is ook van toepassing op leesmotivatie.

Een belangrijke vraag die nog niet is beantwoord is: kunnen we leerlingen zover krijgen om gemotiveerd met teksten aan de slag te gaan? Deze vraag kunnen we met een volmondig 'ja' beantwoorden. Een onderzoeksgroep onder leiding van hoogleraar Roel van Steensel maakte een analyse van 88 wetenschappelijke studies naar de effecten van maatregelen die de leesmotivatie van leerlingen bevorderen. De conclusie in hun eindrapport *Effecten van leesmotivatie-interventies* (2018) is glashelder: 'de positieve overall effecten bevestigen de veronderstelling dat de leermotivatie van leerlingen effectief gestimuleerd kan worden met behulp van (onderwijs)interventies en ondersteunen de aanname dat leesmotivatie bijdraagt aan de leesontwikkeling van leerlingen'. Let wel, het gaat hier om maatregelen die de intrinsieke motivatie bevorderen. De onderzoekers constateren dat het stimuleren van de extrinsieke motivatie, bijvoorbeeld door leerlingen te belonen, averechts werkt: 'voor extrinsieke motivatie werden juist significante, negatieve correlaties met leesprestaties vastgesteld'. Docenten kunnen verschil maken als het gaat om leesmotivatie en leesprestaties. Dit wordt bevestigd door de onderzoekers van

het PISA-onderzoek (OECD, 2019), die op basis van gegevens van 43 OESO-landen vaststellen dat de leerlingen met meer plezier lezen en beter lezen als leraren meer ondersteuning bieden en de leesmotivatie stimuleren.

De rol van de docent

Wat kunnen docenten nu precies doen om de leesmotivatie te bevorderen? Van Steensel noemt als belangrijkste motiverende elementen van succesvolle interventies: aansluiten bij de interesse van leerlingen, autonomie stimuleren, sociale motivatie prikkelen (bijvoorbeeld door leerlingen te laten samenwerken), ervaren competentie bevorderen en doelen stellen. Effectieve interventies hebben bovendien een duidelijke theoretische basis. Een van de theorieën waarin de effectieve elementen uit de analyse zijn opgenomen is de zogenoemde zelfdeterminatietheorie (Deci & Ryan, 2000). Hieronder beschrijven we welke aanknopingspunten deze theorie biedt voor de onderwijspraktijk op het vmbo.

Volgens de zelfdeterminatietheorie hebben alle mensen dezelfde drie psychologische basisbehoefte om gemotiveerd actief te zijn: de behoefte aan autonomie (het gevoel zelf keuzes te kunnen maken in je gedrag), competentie (vertrouwen hebben in je eigen kunnen) en relatie (je verbonden voelen met anderen). Deze theorie is ook op leesmotivatie van toepassing. Onderzoeker Jessie de Naeghel heeft vastgesteld dat waar docenten daadwerkelijk tegemoet komen aan deze behoeften, leerlingen gemotiveerder zijn om te lezen (2014). Docenten kunnen als volgt inspelen op de basisbehoefte om de leesmotivatie te bevorderen.

Autonomie

- Bied keuze uit de verschillende (soorten) boeken en verwerkingsvormen.
- Neem vrij lezen op in het lesprogramma.
- Eis niet dat leerlingen hun boek uitlezen.
- Bespreek de persoonlijke invulling van leesgewoontes en leesroutines in de vrije tijd.
- Stimuleer zelfstandig bezoek aan de Bibliotheek.
- Leg uit wat lezen voor leerlingen kan opleveren.

- Laat leerlingen kennismaken met digitale bronnen voor het vrijetijdslezen (zoals de websites vakantiebib, jeugdbibliotheek en boekenzoeker).

Competentie

- Signaleer problemen met technisch lezen en pak ze aan.
- Bied ondersteuning en tips bij het zoeken van geschikte boeken.
- Formuleer verwachtingen en bied en structuur bij verwerkingsvormen.
- Geef opbouwende feedback.
- Doe boekgesprekken voor.
- Bied uitdagende teksten aan (ook via voorlezen).
- Zorg voor specifiek aanbod voor zwakke lezers.
- Laat leerlingen de waarde van lezen ervaren door het te verbinden met vakinhouden.

Relatie

- Toon authentieke interesse in de leesvoorkeuren en het leesgedrag van leerlingen.
- Vertel over de leesgewoontes en de boeken die bij jou thuis.
- Geef extra aandacht aan ongemotiveerde lezers in een persoonlijk gesprek.
- Laat leerlingen elkaar boekentips geven.
- Laat leerlingen samenwerken bij verwerkingsvormen.

Inzichten uit motivatie-onderzoek wijzen erop dat motivatie niet alleen een kwestie is van 'intrinsiek' (voor het eigen plezier) versus 'extrinsiek' (omwille van een beloning). Er bestaat ook motivatie die extrinsiek van oorsprong is, maar die zozeer door iemand eigen wordt gemaakt dat het voelt als een eigen keuze, die verbonden is met de eigen persoonlijke waarden (Vansteenkiste e.a., 2007). In de context van lezen en leesplezier betekent dat bijvoorbeeld dat leerlingen meer gaan lezen omdat ze het belangrijk vinden voor hun examen en hun vervolgopleiding. Als een dergelijke motivatie wordt 'geïnternaliseerd' voelt dit als een eigen keuze, die van het lezen een waardevolle ervaring maakt. Deze stelling wordt ondersteund door gegevens uit de Monitor de Bibliotheek op school. In de monitorresultaten is te zien dat leesplezier

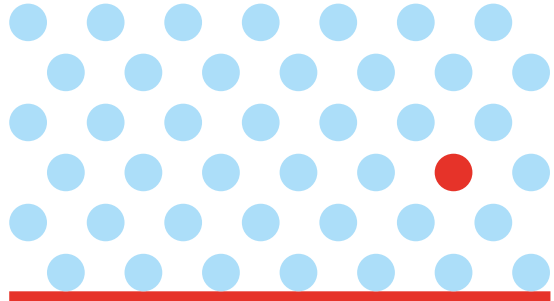
Leerlingen die veel lezen scoren hoger op taaltoetsen. Dat pleit ervoor om leesbevordering op te nemen in het taalbeleid van de school.

en leesfrequentie in het vmbo dalen in de eerste drie jaar, maar daarna weer een stijging vertonen. Volgens docenten heeft die stijging ermee te maken dat leerlingen in het vierde jaar vmbo meer bezig zijn met hun toekomst en daarom meer belang gaan hechten aan lezen. Dat zich dit ook uit in hogere scores op leesplezier, lijkt erop te wijzen dat deze extrinsieke motivatie zozeer eigen is gemaakt, dat zij als persoonlijk waardevol wordt ervaren. Dat betekent dat we het bovenstaande lijstje kunnen uitbreiden met 'leerlingen duidelijk maken waarom lezen belangrijk voor hen is'. Dat past bij docentgedrag dat de autonomie van leerlingen stimuleert.

Het juiste boek vinden

Onder vmbo-leerlingen is er een minderheid die graag leest. Er zijn wel veel 'boekwifelaars', die slechts af en toe een boek lezen, en ook veel 'boekmijders', die nooit lezen omdat ze er een hekel aan hebben (Stalpers, 2020). Er zijn diverse oorzaken die ertoe leiden dat vmbo-jongeren weinig lezen, uiteenlopend van afnemende vrije tijd (huiswerk, baantjes) en afleiding door digitale media tot dyslexie en een gebrekkige vaardigheid in begrijpend lezen. Des te opvallender is het dat veel jongeren, ook degenen die beweren gewoonlijk niet van lezen te houden, in gesprekken aangeven dat lezen wel leuk is 'als het een goed boek is' (Broekhof e.a., 2019). Kennelijk hangt er veel van af of leerlingen het juiste boek weten te vinden.

De website lezeninhetvmbo.nl biedt informatie en praktische instrumenten voor vmbo-scholen die op zoek zijn naar inspiratie voor activiteiten en beleid op het gebied van leesbevordering.

Top-5 leesvoorkeuren van vmbo-leerlingen

Jongens

1. Oorlog
2. Humor
3. Films
4. Spanning & avontuur
5. Sport

Meisjes

1. Spanning & avontuur
2. Humor
3. Liefde en romantiek
4. Films
5. Vriendschap

Bron: Monitor de Bibliotheek *op school*, meting 2019-2020

Uit de gegevens van de Monitor de Bibliotheek *op school* blijkt dat vmbo-leerlingen het boekenaanbod op school vaak niet aantrekkelijk vinden en weinig tips krijgen van leeftijdgenoten en volwassenen. Scholen die werken met de aanpak van de Bibliotheek *op school* kunnen zorgen voor een aantrekkelijker boekenaanbod door de boekencollectie aan te passen met behulp van gegevens over de leesvoorkeuren van leerlingen uit de Monitor. Dan nog zullen er echter boekmijders zijn die niet tot lezen komen. Die leerlingen zullen alleen baat hebben bij een individuele benadering (Scheltinga, 2019). De docent heeft daarbij niet alleen aandacht voor de persoonlijke interesses van de leerling, maar ook voor de specifieke belemmeringen die het lezen in de weg staan. Daarmee sluit deze aanpak goed aan bij de principes van de zelfdeterminatietheorie.

Jongens als doelgroep

Jongens houden als groep gemiddeld minder van lezen dan meisjes, ze lezen ook minder vaak en minder goed. ‘Leesvaardigheid jongens blijft achter’, kopte NRC boven een interview met hoogleraar Gijsbert Stoet (Veldhuis, 2020). Meisjes doen het in het onderwijs over het algemeen beter dan jongens, merkt Stoet op: “Dat begint al heel vroeg: in het basis- en voortgezet onderwijs”.

Jongens zullen dus nog meer profijt hebben dan meisjes van maatregelen die de leesvaardigheid en het leesplezier bevorderen. Uit de onderzoeksliteratuur komen enkele suggesties naar voren die jongens kunnen aanzetten tot lezen (*Leesmonitor – Het Magazine*, 2015).

- Mannelijke rolmodellen inzetten: op school kunnen mannelijke docenten of externe mannelijke rolmodellen (vaders, sporters) ingezet worden om te laten zien dat lezen ook echt iets is voor jongens.
- Het leesaanbod aanpassen: voor jongens zijn motiverende boeken nog belangrijker dan voor meisjes, want jongens vinden het moeilijker om zich tot lezen te zetten en hun begrip van de tekst wordt sterker beïnvloed door de inhoud van de tekst. Voor sommige onderwerpen hebben jongens en meisjes ongeveer evenveel interesse (humor, griezelen), maar er zijn ook onderwerpen

waarin jongens veel meer geïnteresseerd zijn, zoals sport en oorlog. Het is raadzaam om de leesvoorkeuren van de jongens op school in kaart te brengen, bijvoorbeeld met de Monitor de Bibliotheek *op school*, en de collectie daarop aan te passen. Ook het inzetten van digitale media kan helpen om het imago van lezen bij jongens te verbeteren (Ehmig e.a., 2011; zie ook Bakker, 2013).

- Andere opvattingen over gender stimuleren: jongens willen meestal niet graag gezien worden met een typisch meisjesboek, terwijl meisjes minder afwijzend staan tegenover het lezen van een typisch jongensboek. Het gedrag van jongens wordt meer bepaald door hun genderidentiteit en niet zelden maakt een negatieve houding tegenover lezen deel uit van deze identiteit. Scholen kunnen dit doorbreken door genderstereotypen te bestrijden binnen bredere projecten over bijvoorbeeld burgerschap of cultuur (Younger & Warrington, 2005) en door jongens en meisjes gelijkwaardige rollen te geven in leesactiviteiten.

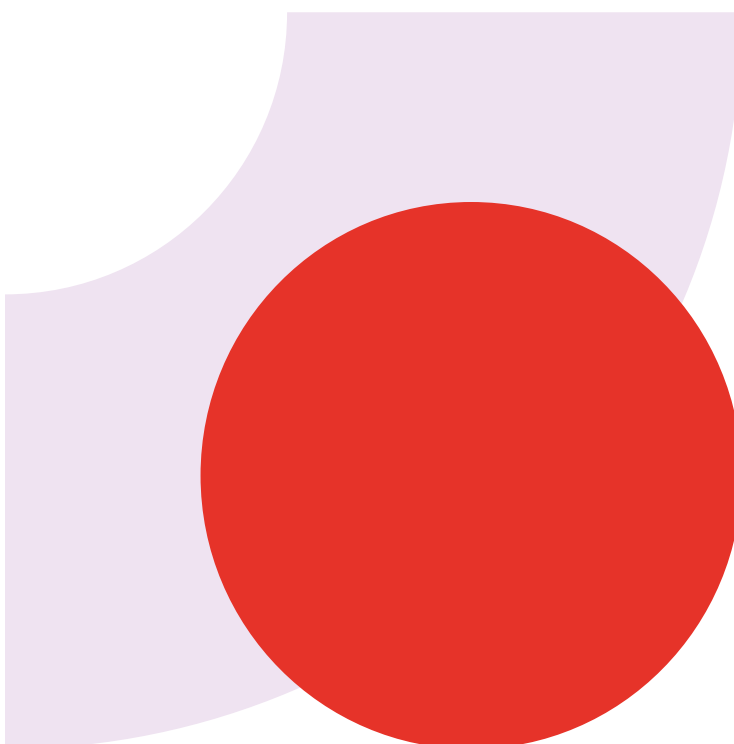

Leeshonger

Docenten die leesbevordering systematisch en goed onderbouwd willen aanpakken kunnen hiervoor inspiratie opdoen bij het 'leeshongermodel', dat door Stokmans en Wolters wordt beschreven in hun publicatie *Lezen doe je samen* (2019). Dit model heeft de leescirkel van Aidan Chambers als uitgangspunt en bevat veel concrete aanknopingspunten voor een systematische aanpak op school. Het uiteindelijke doel ervan is om het lezen in de vrije tijd te stimuleren – en dat is precies waar we veel leerwinst van lezen mogen verwachten, zoals we eerder zagen. De auteurs beschrijven hoe docenten leerlingen kunnen helpen bij het kiezen van geschikte boeken, hoe ze leerlingen tot lezen kunnen aanzetten en hoe zij gesprekken over boeken kunnen (laten) voeren.

Praktische tips

Onderzoeker Stephen Krashen geeft op basis van onderzoek naar 'wat werkt' de volgende praktische richtlijnen voor het stimuleren van vrij lezen:

- Zet vrij lezen dagelijks op het rooster.
- Houd de leestijd behapbaar: 'less is more'; als je denkt dat de leerlingen een half uur vrij lezen aankunnen, doe het dan 20 minuten.
- Zorg voor gevarieerd leesmateriaal in de klas: makkelijke boeken, moeilijke boeken, informatieve boeken, strips, tijdschriften.
- Laat de leerlingen zelf kiezen wat ze willen lezen.
- Eis niet dat leerlingen hun boek uitlezen.
- Praat met de leerlingen over wat ze gelezen hebben.
- Werk niet met een beloningssysteem.
- Vraag niet om een boekverslag.
- Toets de leerlingen niet op wat ze gelezen hebben.

Een structurele aanpak

De bovenstaande adviezen wijzen op het belang van een structurele aanpak. Het omgaan met boeken wordt een vanzelfsprekend onderdeel van iedere lesdag en is verbonden met een didactiek die in ook in bredere zin de motivatie van leerlingen bevordert. Docenten laten zien dat zij lezen belangrijk en leuk vinden. Er is ruimte in het lesprogramma om te praten over boeken en lezen. Overal zijn interessante boeken voorhanden, niet alleen in de lessen Nederlands, maar ook bij de zaak- en beroepsvakken. Leerlingen kunnen eenvoudig boeken lenen uit (of via) de mediatheek/schoolbibliotheek. Het creëren van een dergelijke vanzelfsprekende dagelijkse leesomgeving is effectiever dan het af en toe optuigen van een tijdelijk leesbevorderingsproject; dergelijke projecten kunnen goed gebruikt worden als tijdelijke 'aanjagers', maar kunnen een structurele aanpak niet vervangen.

Voorlezen

Voorlezen wordt gewoonlijk niet direct geassocieerd met het vmbo. Toch kan voorlezen heel nuttig zijn. Leerlingen zijn namelijk gewend (en dat geldt niet alleen voor vmbo-leerlingen) om boeken te kiezen waarmee zij al enigszins bekend zijn, bijvoorbeeld boeken uit een bepaalde reeks, boeken van een bepaalde schrijver of boeken van een bepaald niveau.

De docent kan dit patroon doorbreken door af en toe fragmenten uit andere boeken voor te

lezen. Zo maken de leerlingen kennis met andere schrijvers of andere onderwerpen, al dan niet aansluitend bij de lessen en projecten die op dat moment actueel zijn. En als de docent een boek van een iets hoger niveau neemt, dat wel heel spannend of interessant is, dan kan dat heel effectief zijn om leerlingen te motiveren om zelf verder te willen lezen in dat boek. Zo kan voorlezen gebruikt worden om leerlingen uit hun *comfort zone* te halen en hen te stimuleren om een volgende stap te maken in hun lees- en taalontwikkeling.

De belangrijkste vraag die je jezelf kunt stellen bij iedere leesactiviteit is of die activiteit bijdraagt aan een leven lang leesplezier.

- Hugh Calkins

Voorbeelden van leesprojecten zijn:

- **De Weddenschap**
een leesweddenschap tussen vmbo-leerlingen en bekende Nederlanders (deweddenschap.nl)
 - **De Jonge Jury**
voor jongeren van 12 tot 16 jaar, jaarlijkse stemcampagne voor het mooiste jongerenboek (jongejury.nl)
 - **Read2Me!**
een voorleeswedstrijd voor brugklassers (read2mevoorleeswedstrijd.nl)
-

Een dag uit het
rampzalige leven
van Nippon

1000 VROEGE LIJSTERS

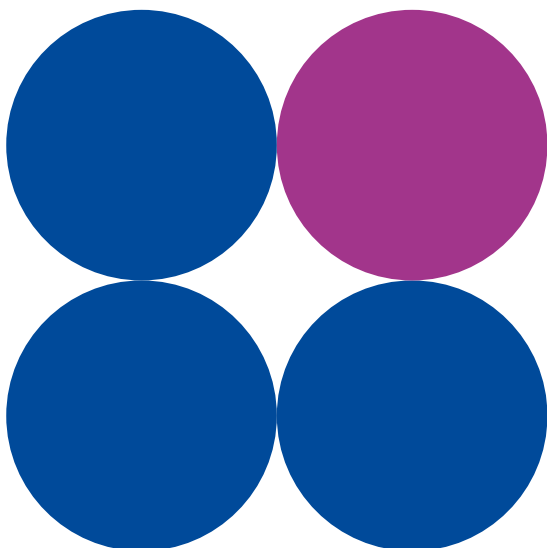
4

De media- theek en Biblio- theek werken samen

Leesbevordering vereist de aanwezigheid van leesmateriaal. De mediatheek en de Bibliotheek zijn voor scholen de partners bij uitstek om het lezen op school en thuis te stimuleren.

Om maximale opbrengsten te bereiken moeten leerlingen ook buiten school lezen. De tijd die buiten school wordt gelezen, gaat niet af van de lestijd en zorgt voor extra effecten op de taalontwikkeling, waar leerlingen binnen school dan weer extra plezier van hebben. Om het lezen thuis te stimuleren is een goed uitgeruste schoolmediatheek en/of nauwe samenwerking met de openbare Bibliotheek onmisbaar. Voor veel leerlingen is de Bibliotheek immers de enige plek om aan boeken te komen. Onderzoek laat zien dat als kinderen gemakkelijker toegang hebben tot een Bibliotheek, het lezen in de vrije tijd toeneemt. De mediatheek en de openbare Bibliotheek kunnen ervoor zorgen dat leerlingen die van huis uit geen leescultuur kennen toch makkelijk boeken binnen hun bereik krijgen.

Op scholen met een professionele mediathecaris zijn de leerresultaten hoger dan op andere scholen.

In de Verenigde Staten is veel onderzoek gedaan naar het verband tussen de schoolmediatheek en de leerresultaten van leerlingen. Een van de belangrijkste onderzoekers op dit gebied is Keith Lance, die in 1993 onderzoek deed naar de relatie tussen de omvang van de schoolmediatheek en de leerresultaten op 221 basisscholen en middelbare scholen in de staat Colorado. Lance ontdekte dat de leerresultaten op scholen met een grotere mediatheek (grotere collectie, meer betaalde uren) significant hoger waren dan op andere scholen, ook na correctie voor andere factoren die deze verschillen zouden kunnen verklaren: 5 tot 15 procent van de verschillen in leesscores werden verklaard door verschillen in de omvang van de schoolmediatheek. Lance vond ook factoren met een indirect positief effect op de leerresultaten: de aanwezigheid van een professionele mediathecaris, die ook zelf instructie geeft, en de hoogte van de investeringen in de mediatheek.

Lance en andere onderzoekers hebben sindsdien soortgelijke onderzoeken in heel Amerika uitgevoerd. Deze onderzoeken bevestigen het beeld uit de 'Colorado study' en geven ook nieuwe inzichten. Zo blijkt dat niet alleen de aanwezigheid van een schoolmediatheek, maar ook de samenwerking tussen de mediathecaris en de docenten een belangrijke bijdrage levert aan de leeropbrengsten. Lance noemt de volgende kenmerken van een effectieve mediathecaris:

- werkt nauw samen met de docenten;
- neemt deel aan teamoverleg;
- geeft bijscholing aan docenten;
- plant lesonderdelen, in overleg met docenten;
- geeft les aan leerlingen, zowel samen met docenten als zelfstandig.

Deze gegevens zijn zeer relevant voor de Nederlandse situatie. Uit een onderzoek onder mediathecarissen in Nederland blijkt dat die het bieden van leer- en werkruimte aan leerlingen als belangrijkste functie van de mediatheek zien, gevolgd door het opbouwen en beschikbaar stellen van een collectie. De bevindingen van Lance en van de andere onderzoeken die in deze brochure zijn besproken laten echter

duidelijk zien dat het voor de leeropbrengsten van de leerlingen raadzaam is om juist leesbevordering op de eerste plaats te zetten. Dat wil niet zeggen dat dit het enige werk van de mediatheek zou moeten zijn. De mediathecaris helpt leerlingen ook om 'mediawijs' te worden, dat wil zeggen om goed om te gaan met gedrukte en digitale media. De inzet van deze expertise verlicht het werk van de docenten en verhoogt de opbrengst van het werk van de leerlingen waarbij gebruik van media een rol speelt. Ook voor dit onderwerp geldt dat nauwe samenwerking met de docenten meer oplevert voor de leeropbrengsten.

Uit gegevens van de Monitor de Bibliotheek op school blijkt dat veel vmbo-leerlingen ontevreden zijn over de collectie in de mediatheek: bijna de helft vindt de collectie leesboeken niet aantrekkelijk. Dat is betreurenswaardig, want de nabijheid van geschikte boeken is een voorwaarde om leerlingen tot lezen te bewegen. In de Monitor geven de leerlingen aan welke onderwerpen zij interessant vinden en wat voor typen teksten zij graag lezen (boeken, strips, tijdschriften, etc.). Met behulp van deze informatie kan de collectie aantrekkelijker gemaakt worden.

Ondanks het evidente belang van mediatheken en mediathecarissen, is de aanwezigheid ervan op scholen geen gemeengoed. Er zijn veel vmbo-scholen zonder mediatheek en het aantal mediathecarissen is tussen 2012 en 2020 met 20 procent afgenomen (Raad voor Cultuur & Onderwijsraad, 2019).

5 Taalbeleid en de door- gaande lijn

Vmbo-leerlingen zouden meer moeten lezen, maar velen van hen vinden dat moeilijk of niet leuk. Het is daarom belangrijk gelijktijdig in te zetten op leesvaardigheid en leesmotivatie. Dat vraagt om een taalbeleid op scholen waarin beide zaken systematisch en structureel aangepakt worden.

Een deel van het taalbeleid zou zich moeten richten op het vergroten van de leesvaardigheid van leerlingen. Woordenschat, leesstrategieën, kennis van grammatica en algemene kennis zijn hier de sleutelwoorden. De lessen Nederlands bieden hiervoor een algemene basis voor alle leerlingen. Daarnaast is het nodig om in de zaakvak- en beroepslessen specifiek aandacht te schenken aan taalproblemen die het begrip van de les in de weg kunnen staan. Dat betekent dat ook de docenten van deze vakken instructie moeten geven in woordenschat en leerlingen moeten wijzen op het inzetten van de leesstrategieën die zij in de lessen Nederlands hebben geleerd. Ten slotte is voor leerlingen met grote en hardnekkige taalachterstanden extra ondersteuning nodig, gericht op de taalonderdelen waarop de leerling achterloopt, bijvoorbeeld hersteltrainingen technisch lezen.

De Handleiding Basislijst Schooltaal- woorden vmbo (ITTA) is een handig instrument voor vmbo-docenten om doelmatig te werken aan woordenschat in verschillende vakken.

ITTA, 2010

Daarnaast zou het taalbeleid zich moeten richten op vrij lezen en vrijetijdslezen. Het in deze brochure aangehaalde onderzoek toont aan hoe belangrijk dit is voor de taalontwikkeling van leerlingen. Hoewel leesbevordering en taalonderwijs verschillende begrippen zijn, komen ze bij elkaar in de lespraktijk. Dat is ook logisch, omdat beide bijdragen aan de taalontwikkeling. In het taalbeleid wordt het belang van leesbevordering onderstreept en wordt beschreven welke plaats leesbevordering inneemt in het onderwijs. Deze onderwerpen zouden in ieder geval aan de orde moeten komen in het taalbeleid:

- vrij lezen op het lesrooster
- leesbevordering in de lessen Nederlands
- leesbevordering in de zaakvakken
- inrichting en gebruik van de mediatheek
- samenwerking tussen (vak)docenten en mediathecaris
- samenwerking met de openbare Bibliotheek

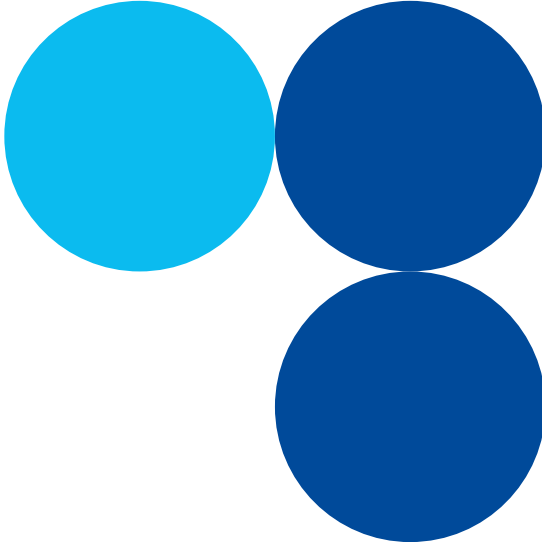
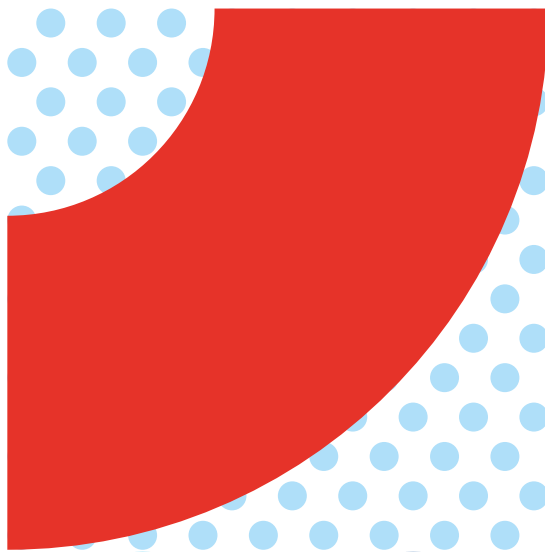
De Inspectie van het Onderwijs stelt in *De Staat van het Onderwijs 2020* vast dat er weliswaar veel vmbo-scholen zijn met een taalbeleid, maar daarin wordt vooral aandacht gegeven aan technisch lezen en schrijfvaardigheid. Leesbevordering krijgt nog te weinig aandacht. Ook wijst de Inspectie erop dat de verantwoordelijkheid voor taal niet alleen ligt bij de docenten Nederlands, maar bij het hele team.

Preventie van laaggeletterdheid

Vmbo-leerlingen lopen door hun relatief lage taalvaardigheid een groter risico om laaggeletterd te worden dan hun leeftijdgenoten in andere onderwijsvormen. Laaggeletterdheid kan opgevat worden als een combinatie van een lage leesvaardigheid en een lage leesmotivatie en heeft grote persoonlijke en maatschappelijke consequenties. Het kan voorkomen worden door gerichte aandacht voor lezen gedurende de gehele levensloop (Broekhof, 2017). De aanpak die begint met BoekStart voor baby's en doorloopt tot de Bibliotheek op school in het mbo en op de pabo, is hierop gericht. Het vmbo is een van de schakels die gezamenlijk de doorgaande lijn van preventie gestalte geven.

Doorgaande lijn in beleid

Om het probleem van dalende leesvaardigheid en toenemende risico's op laaggeletterdheid in Nederland structureel op te lossen is een beleid nodig waarin landelijke en lokale overheden gezamenlijk optrekken met landelijke en lokale (onderwijs)organisaties, zoals wordt bepleit in het advies *LEES!* van de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad. Alleen met een ambitieus beleid, waarin taalstimulering, taalonderwijs en leesmotivatie als prioriteiten zichtbaar zijn voor alle leeftijdsgroepen in de plannen van alle samenwerkende instellingen kan voorkomen worden dat jongeren als laaggeletterde het onderwijs verlaten. Er is voldoende inhoudelijke kennis beschikbaar om deze plannen een solide onderbouwing te geven (zie ook *De doorgaande leeslijn* van Stichting Lezen) en er is voldoende landelijk en internationaal onderzoek dat de urgentie van een dergelijk beleid aantoont.

6

Hoe nu verder?

Wil je aan de slag met een stimulerend leesbeleid om de taalontwikkeling van leerlingen te verbeteren? Start een structurele samenwerking tussen de school/mediatheek en de Bibliotheek. Formuleer samen concrete, meetbare, realistische – en ook ambitieuze – doelen.

De informatie in deze brochure geeft scholen, mediatheken en bibliotheken handvatten om samen te werken aan de taalontwikkeling van leerlingen. De argumentatie voor die samenwerking kan als volgt samengevat worden.

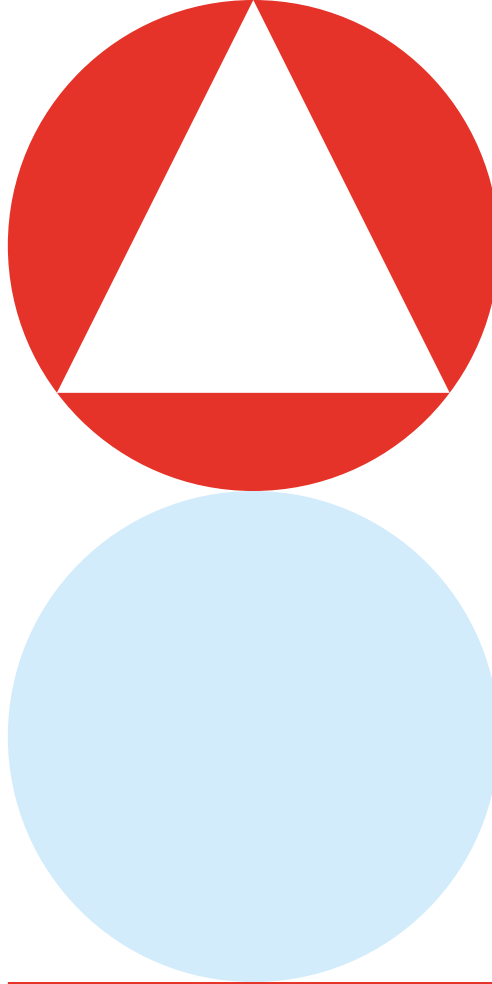
- Vmbo-leerlingen scoren gemiddeld lager op taaltoetsen dan andere middelbare scholieren. Vooral lage scores op woordenschat en tekstbegrip staan succesvolle deelname aan het onderwijs in de weg. Lage taalscores komen vaker voor bij allochtone leerlingen, bij de lagere leerwegen en bij jongens.
- Sommige scholen zetten zich in om de taalachterstanden van leerlingen te verminderen door gerichte instructie en extra taalondersteuning.

De opbrengst hiervan is niet toereikend om de achterstanden in te lopen.

- Lezen voor het plezier – vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis – heeft een bewezen positief effect op verscheidene facetten van de taalontwikkeling, waaronder woordenschat en begrijpend lezen.
- Mediatheken en bibliotheken kunnen vmbo-scholen helpen om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen door, in samenwerking met docententeams, leerlingen te stimuleren om meer te lezen, op school en thuis. Mediathecarissen en bibliothecarissen zetten hierbij hun deskundigheid in op het gebied van collecties (jeugdliteratuur, informatieve boeken, collecties bij vakvakken, etc.), leesbevorderingsbeleid, leesbevorderende activiteiten en het verzamelen van gegevens voor evaluatie.

De bovenstaande argumenten pleiten voor een intensieve(re) samenwerking, die structureel wordt ingezet als onderdeel van het schoolbeleid:

- De samenwerking tussen vmbo-scholen en Bibliotheek wordt opgenomen in een schoolbreed taalbeleidsplan, dat gericht is op verbetering van de leesvaardigheid van leerlingen en op het stimuleren van vrij lezen en vrijetijdslezen.
- Bibliotheek en school houden ieder hun eigen resultaten bij: de school volgt de leerresultaten van de leerlingen; Bibliotheek volgt het lees- en leengedrag van de leerlingen en de leesbevorderende activiteiten van de docenten. De mediathecaris en het docententeam maken geregeld gezamenlijk de balans op van deze gegevens in het kader van opbrengstgericht werken en passen zo nodig in overleg hun doelen en activiteiten aan.

Opbrengstgericht werken met de Monitor

Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek hebben – in het kader van het landelijke programma de Bibliotheek op school – een instrument laten ontwikkelen om het leesklimaat op school te meten. Deze Monitor de Bibliotheek op school is bedoeld om scholen en bibliotheken te helpen om de opbrengst van hun samenwerking in kaart te brengen. De Monitor bestaat uit digitale vragenlijsten voor leerlingen, docenten en bibliotheekpersoneel. De vragenlijsten worden een keer per jaar afgenomen.

De resultaten laten zien wat het effect van de samenwerking is op het leen- en leesgedrag van leerlingen en op het leesbevorderende gedrag van docenten. De Monitor is ook beschikbaar voor het vmbo.

Meer informatie over de Monitor is verkrijgbaar bij de openbare Bibliotheek en via debibliotheekopschool.nl.

Handige sites

Algemeen

- *lezen.nl* – site van Stichting Lezen, de landelijke organisatie voor leesbevordering, met nieuws en onderzoeksinformatie over BoekStart, de Bibliotheek op school, lezen en leesbevordering voor verschillende leeftijdsdoelgroepen
- *kb.nl* – site van de Koninklijke Bibliotheek

Projecten en andere praktische sites

- *lezeninhetvmbo.nl* – site met praktische informatie om leesbevordering in de praktijk te brengen en informatie over onderzoek en beleid rond taal en lezen
- *biebsearch.nl* – site van het samenwerkingsproject tussen het voortgezet onderwijs, mbo's en de Bibliotheek
- *debibliotheekopschool.nl* – site van de landelijke aanpak t.a.v. een structurele samenwerking tussen scholen, gemeenten en bibliotheken, gericht op het bevorderen van leesplezier, het stimuleren van de taalontwikkeling en het verbeteren van de informatie- en mediavaardigheden van leerlingen
- *deweddenschap.nl* – site van de jaarlijkse leesweddenschap die vmbo-leerlingen kunnen aangaan met bekende Nederlanders
- *itta.uva.nl* – site van het ITTA kenniscentrum voor taalverwerving en taalontwikkeling; ga voor de schooltaalwoordenlijst voor het vmbo naar 'publicaties' en klik op 'Handleiding Basislijst Schooltaalwoorden vmbo'
- *jeugdbibliotheek.nl* – site met boekentips en handige informatie voor spreekbeurten, werkstukken en lezen voor de lijst; voor thuis én op school
- *jongejury.nl* – site voor jongeren van 12 tot 16 jaar, jaarlijkse stemcampagne voor het mooiste jongerenboek
- *lezenvoordelijst.nl* – site geeft advies bij de keuze en verwerking van de boeken die leerlingen lezen. Voor docenten, ouders en bibliotheekmedewerkers (voor leerlingen: zie jeugdbibliotheek.nl)
- *read2mevoorleeswedstrijd.nl* – site van de jaarlijkse voorleeswedstrijd voor brugklassers van alle onderwijstypen

Toelichting BoekStart en de Bibliotheek op school

BoekStart, de Bibliotheek op school en een landelijk dekkende voorziening van netwerken vormen de drie programmalijnen die bekend staan onder de noemer Kunst van Lezen. Dit door OCW geïnitieerde leesbevorderingsprogramma bestaat sinds 2008. Stichting Lezen (penvoerder) en de Koninklijke Bibliotheek hebben de opdracht gekregen het programma te coördineren. Vanaf 2016 is Kunst van Lezen onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal (ministeries OCW, VWS en SZW) dat inzet op het voorkomen en tegen gaan van laaggeletterdheid. Tel mee met Taal is in 2019 verlengd tot en met 2024. De preventieve aanpak van Kunst van Lezen rust op vier pijlers die samen het woord LEES vormen:

- Leesomgeving (aantrekkelijke bibliotheekruimte en goede collectie)
- Expertise (deskundigheidsbevordering)
- Evidentie (wetenschappelijk onderzoek, de Monitor)
- Samenwerking (op zowel strategisch als uitvoerend niveau)

De voorliggende brochure maakt deel uit van een reeks die past bij de doorgaande lijn in lezen, leesbevordering en mediawijsheid voor verschillende leeftijdsgroepen, zoals gevisualiseerd in de afbeelding. In de publicatie *De doorgaande leeslijn* van Stichting Lezen (2020), wordt de leeslijn voor alle leeftijdsgroepen van 0 tot 20 jaar in samenhang beschreven.

BoekStart

BoekStart is een succesvol leesbevorderingsprogramma voor jonge kinderen tussen 0 en 4 jaar dat door vrijwel alle bibliotheken uitgevoerd wordt. Het doel van BoekStart voor baby's is om ouders en baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen, zodat al op zeer jonge leeftijd de taalontwikkeling bevordert wordt. Een belangrijk middel om dat te bereiken is het BoekStartkoffertje met twee boekjes dat een

baby ontvangt als hij lid wordt van de Bibliotheek. De BoekStartcoach ondersteunt professionals in de jeugdgezondheidszorg door met taalarme gezinnen over taalvaardigheid en het belang van voorlezen op het consultatiebureau in gesprek te gaan en hen uit te nodigen in de Bibliotheek.

Het programma BoekStart in de kinderopvang is erop gericht om als Bibliotheek professioneel samen te werken met de kinderopvang. Het programma richt zich daarbij primair op het bevorderen van de deskundigheid van de pedagogisch medewerker, ook als deze nog in opleiding is.

De Bibliotheek op school

De Bibliotheek op school stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering tussen bibliotheken en basisscholen en vmbo-scholen. Centrale elementen daarbinnen zijn: het versterken van de leesomgeving op school (bijvoorbeeld door het inrichten van een hoogwaardige schoolbibliotheek), het aantonen van de effectiviteit van de aanpak en het vergroten van de deskundigheid van leerkrachten (school) en leesconsulenten (Bibliotheek) op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheden.

De Bibliotheek op school in het beroepsonderwijs

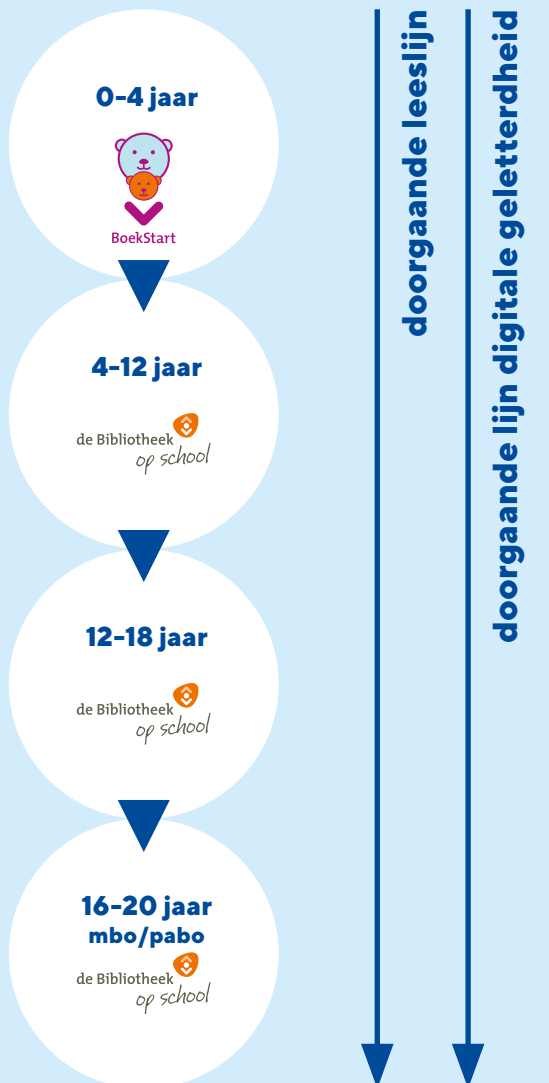
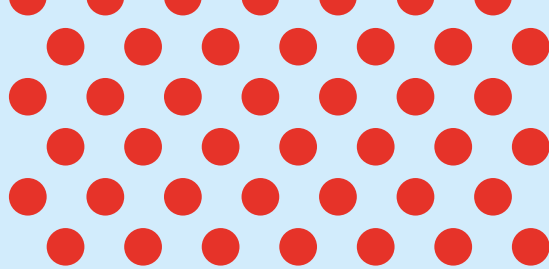
In 2017 is de Bibliotheek op school geïntroduceerd in het middelbaar beroepsonderwijs en op pabo's. Inmiddels voeren negen pabo's en twaalf roc's de aanpak uit in samenwerking met bibliotheken.

Landelijk dekkende voorziening van netwerken

Ter ondersteuning van bovenstaande programmalijnen wordt gewerkt aan een landelijk dekkende voorziening van lokale en bovenlokale netwerken leesbevordering met de Bibliotheek als aanvoerder. Sinds 2017 wordt daarbij meer nadruk gelegd op het doorgroeien naar lokale brede geletterdheidsnetwerken, waarbij het steviger verbinden van preventie en curatie van laaggeletterdheid centraal staat.

Adriaan Langendonk

Manager Leesbevorderingsprogramma's
Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek

Leesbevordering is te omschrijven als: het stimuleren van het ontwikkelen van de leesmotivatie en de literaire competentie van kinderen (0-12 jaar) en jongeren (12+). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten op het terrein van leesbevordering (de doorgaande leeslijn). Met het 'ontwikkelen van leesmotivatie' doelen we op (les)activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservaringen laten opdoen, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder 'literaire competentie' verstaan we: het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken, kennis hebben van de kenmerken van boeken (genres en dergelijke) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

Bronnen

- Anderson, R., Wilson, P. & Fielding, L. (1988). 'Growth in reading and how children spend their time outside of school.' *Reading Research Quarterly*, 23, 285-303.
- Appel, R., Kuiken, F. & Vermeer, A. (2001). *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Bakker, N. (2019). *De tablet voor vrij lezen: vriend of vijand?* Amsterdam: Stichting Lezen.
- Bakker, N. (2013). Digitaal lezen - wie doen het al? Een SMB-dieptestudie naar het profiel van de e-boekenlezer en de leesbeleving van de e-reader, tablet en laptop. In: Dick Schram (red.), *De aarzelende lezer over de streep*. Stichting Lezen Reeks 22. Delft: Eburon.
- Broekhof, K., Vaessen, K., Maarsse, J., Aarssen, J. & Velzen, T. van (2019). *Cijfers en meningen over lezen in Nederland: kinderen, jongeren, leraren en ouders*. Utrecht: Sardes.
- Broekhof, K. (2011). *Meer lezen, beter in taal: effecten van lezen op taalontwikkeling*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Calkins, H. (2004). Letter to the editor. *Education Week*, September 29.
- Chambers, A. (2012). *Leespraat: De leesomgeving. Vertel eens*. Leidschendam: NBD Biblion.
- Cunningham, A.E. (2009). *Cognitive Consequences Of Reading Volume: Reading Makes You Smarter*. Presentatie Konference om Laesevanskeligheder, augustus 2009, Kopenhagen.
- Cunningham, A.E. & Stanovich, K.E. (1998). 'What Reading Does For The Mind', *American Educator*, 22, pp. 8-15.
- De Naeghel, J., Valcke, M., De Meyer, I., Warlop, N., Braak, J. van & Van Keer, H. (2014). The role of teacher behavior in adolescents' intrinsic reading motivation. *Reading and Writing*, 27 (9), 1547-1565.
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. (2000). 'The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior.' *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- Delgado, P., Vargas, C., Ackerman, R. & Salmerón, L. (2018). Don't throw away your printed books: A meta-analysis on the effects of reading media on reading comprehension. *Educational Research Review*, 25, 23-38.
- DUO Onderwijsonderzoek (2017). *De leesmotivatie van Nederlandse kinderen en jongeren*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Ehmig, S.C., Reuter, T.M.A. & Menke, M.M.A. (2011). *Das Potenzial von E-Readern in der Leseförderung*. Mainz: Institut für Lese- und Medienforschung der Stiftung Lesen.
- Glopper, K. de, Fukink, R. & Swanborn, M. (2000). 'Incidenteel woorden leren tijdens het lezen', *Pedagogische Studiën*, 348-364.
- Gubbels, J., Langen, A. M. L. van, Maassen, N. A. M. & Meelissen, M. R. M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht*. Enschede: Universiteit Twente.
- Houtveen, A.A.M., Steensel, R. van & de la Rie, S. (2019). *De vele kanten van leesbegrip. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van het Onderwijs*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Inspectie van het Onderwijs (2020). *De Staat van het Onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2015). *Opbrengstgericht werken aan taal en rekenen in het voortgezet onderwijs. Taal en rekenen verbeteren, en de stappen die scholen hierbij kunnen zetten*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Kieft, M., Eck, P. van & Grinten, M. van der (2012). *Mediatheken in het voortgezet onderwijs: een werkveld in beweging*. Utrecht: Oberon. Uitgevoerd in opdracht van Kunst van Lezen.
- Krashen, S. (2011). *Free Voluntary Reading*. Santa Barbara, California; Denver, Colorado; Oxford, England: Libraries Unlimited.

Lance, K.C., Welborn, L. & Hamilton-Pennell, Ch. (1993). *Impact of School Library Media Centers on Academic Achievement: 1993 Colorado Study*. Castle Rock, Colorado: Hi Willow Research and Publishing.

Leesmonitor – Het Magazine (2015). *De sekseklouf: hoe krijgen we jongens aan het lezen?* Amsterdam: Stichting Lezen

Mol, S. (2010). *To Read Or Not To Read*. Leiden: Leiden University. Proefschrift.

Mol, S. & Bus, A. (2011). 'Lezen loont een leven lang', *Levende Talen Tijdschrift*, 12, 3, 3-15.

Nagy, W., Anderson, R. & Herman, P. (1987). 'Learning word meanings from context during normal reading'. *American Educational Research Journal*, 24.

Ockhuysen, R. (2019). Murat Isik: 'In de bibliotheek ben ik voor altijd veranderd'. *Het Parool*, 11 mei 2019.

OECD (2019). *PISA 2018 Results. Combined executive summaries. Volume I, II and III*.

Peirera, C. & Nicolaas, M. (2019). *Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Raad voor Cultuur (2018). *De daad bij het woord. Sectoradvies Letteren en Bibliotheken*. Den Haag: Raad voor Cultuur.

Raad voor Cultuur & Onderwijsraad (2019). *LEES! Een oproep tot een leesoffensief*. Den Haag: Raad voor Cultuur/Onderwijsraad.

Ros, B. (2019). Hersenkraakster. *Didactief*, 1/2, 10.

Sande, L. van, Wildeman, I., Bus, A. & Steensel, R. van (2019). *Lezen stimuleren via vrij lezen, boekgesprekken en appberichten*. Stichting Lezen Reeks 31. Utrecht: Eburon.

Scheltinga, F. (2019). Leesbevordering op maat: afstemmen op individuele verschillen. In: E. Segers en R. van Steensel (red.), *Lekker lezen. Over het belang van leesmotivatie*. Stichting Lezen Reeks 30. Utrecht: Eburon.

Schmitt, N., Jiang, X. & Grabe, W. (2011). The percentage of words known in a tekst and reading comprehension. *The Modern Language Journal*, 95/1, 26-43.

Singer, L. & Alexander, P. (2017). Reading on paper and digitally: what the past decades of empirical research reveal. *Review of Educational Research*, 87/6, 1007-1041.

Stalpers, C. (2020). *De leeswereld van jongeren en jongvolwassenen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Steensel, R. van, Sande, L. van der, Bramer, W. & Arends, L. (2018). *Effecten van leesmotivatie-interventies. Uitkomsten van een meta-analyse. Reviewstudie in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Stichting Lezen (2020). *De doorgaande leeslijn. De leesontwikkeling van 0-20 jaar*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Stokmans, M. & Wolters, R. (2019). *Lezen doe je samen. Hoe kan leeshonger gestimuleerd worden?* Stichting Lezen Reeks 32. Amsterdam: Stichting Lezen.

Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B. & Lens, W. (2007). 'Willen, moeten en structuur in de klas: over het stimuleren van een optimaal leerproces.' *Begeleid zelfstandig leren*, 16, 37-57.

Veldhuis, P. (2020, 8 juni). Leesvaardigheid jongens blijft achter. *NRC*. Interview Gijsbert Stoet, hoogleraar psychologie. Geraadpleegd van: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/06/08/leesvaardigheid-jongens-blijft-achter-a4002170>

Verhallen, S. & Alons, L. (2010). *Handleiding Basislijst Schooltaalwoorden vmbo*. Amsterdam: ITTA.

Wessel-Powell, C., Buchholz, B.A., Rust, J., Husbye, N.E. & Vander Zanden, S. (2020). The promise of slow reading. *Educational Leadership*, 77/5, 32-37.

Wolf, Maryanne (2018). *Reader, come home. The reading brain in a digital world*. New York, London, Toronto, Sidney: Harper.

Younger, M. & Warrington (2005). *Raising boys' achievement*. London: HMSO, Research Report for the Department of Education and Skills, RR636.

Colofon

© Stichting Lezen (2021)

Tweede herziene druk:
april 2021

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit het leesbevorderingsprogramma de Bibliotheek op school (Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek).

Tekst

Kees Broekhof (Sardes)

Foto's

Jørgen Koopmans;
m.u.v. iStock (p. 6, p. 18) en
Freepik (p. 23).

Vormgeving

Judith Schoffelen en
Erik olde Hanhof
m.m.v. Andrea Friedli

www.lezen.nl

www.debibliotheekopschool.nl

Meer lezen, beter in taal

Wie meer leest wordt beter in taal. Dit klinkt niet alleen logisch, het is ook echt zo. Meer lezen heeft een bewezen positief effect op woordenschat, spelling, grammatica, begrijpend lezen en schrijven. Deze brochure beschrijft, op basis van wetenschappelijk onderzoek, hoe vrij lezen op school en vrijetijdslezen thuis bijdragen aan de taalontwikkeling van vmbo-leerlingen.

De mediatheek en de Bibliotheek zijn voor de school de partners bij uitstek om het lezen te stimuleren. Deze brochure geeft daarom ook richtlijnen voor een effectieve samenwerking tussen vmbo-scholen en de Bibliotheek.

